

УДК 339.54

JEL classification: O19, P42

Погребняк А.Ю.

к.е.н., ст.викладач КПП ім. Ігоря Сікорського

Хоменко Т.Ю.

студентка ФММ КПП ім. Ігоря Сікорського

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Стаття містить відомості про еволюцію наукових поглядів щодо розкриття сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємств». Розкрито значимість розгляду зазначеного поняття та проведено ґрунтовний аналіз щодо визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства».

У висновках наведено авторське визначення означеного поняття, що полягає у розумінні зовнішньоекономічної діяльності сукупності виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства відповідно до зовнішньоекономічних зв'язків держави, пов'язаних з виходом підприємства на зовнішній ринок та його безпосередньою участю в зовнішньоекономічних операціях, напрямки, форми та методи якої узагальнюються відповідно до процесу виробництва згідно із цілями та задачами підприємства щодо його функціонування та розвитку.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність підприємства, Закон України «Про зовнішньо-економічну діяльність», Господарський кодекс України.

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність є важливим фактором міжнародних економічних відносин, яка сприяє посиленню міжнародної конкурентоспроможності підприємств у їх боротьбі на світових ринках. Тому питання розширення зовнішньоекономічних зв'язків країни багато в чому визначається сталим розвитком зовнішньоекономічної діяльності окремих суб'єктів господарювання, де провідне місце відводиться виробничим підприємствам. Підґрунтям такого окреслення тематики дослідження є те, що саме ці підприємства можна розглядати як рушійну силу оновлення виробництва та нарощування конкурентоспроможності країни, а відтак і визначення можливостей здійснення поступового та безперервного економічного зростання. Таким чином, будь-які питання щодо вдосконалення організації та управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства постійно перебувають у полі зору науковців та практиків, що у підсумку і визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням даного питання займалися О. В. Валентієва, Г. В. Дурицька, І. Манцурова, в працях яких узагальнено питання комплексної оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємств, особливості її ведення, проведено аналіз статистичних індикаторів збалансованості відповідної діяльності. Дослідження В. Ващука, Ю. Кубинця, С. Каляка є прикладами суцільно теоретичних досліджень, в яких розглядаються загальні засади організації та управління зовнішньоекономічною діяльністю та питання категорійного визначення окремих термінів та понять.

Мета – розкриття сутності та змісту поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» у розрізі проведення ґрунтовного аналізу різних поглядів науковців.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення поставленого завдання, а саме визначення сутності та змісту поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства», розглянемо у вигляді таблиці погляди різних науковців (табл. 1).

З погляду наведеного у табл. 1 аналізу, слід відмітити, що сучасне визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» охоплює досить широке коло об'єктів і може бути загалом охарактеризоване і розбите на розділи (сегменти) з використанням ряду визначних критеріїв і аналітичних ознак. У підсумку це зумовлює також необхідність більш докладного розгляду видів ЗЕД, інструментів та методів її здійснення. При цьому головним є не стільки розгляд окремого із зазначених напрямків, скільки аналіз їх взаємодії щодо вдосконалення та розвитку ЗЕД підприємства. Доцільністю такого узагальнення може бути збільшення кількості суб'єктів ЗЕД, поява нових форм і методів її реалізації, а також ускладнення та динамічність проведення зовнішньоекономічних операцій.

Загалом згідно з поданим аналізом, ЗЕД підприємства включає такі різновиди діяльності: проведення організаційно-економічних операцій щодо врегулювання внутрішньодержавних відносин; зовнішня торгівля; міжнародне виробниче кооперування; міжнародне науково-технічне співробітництво; міжнародне інвестиційне співробітництво; валютно-фінансові і кредитні операції.

При цьому кожний із різновидів ЗЕД здійснюється у відповідних формах. Так, формами зовнішньої торгівлі є експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт. Формами виробничої кооперації – спільне виробництво на основі спеціалізації, спільні підприємства тощо [1, 2, 12]. Різновиди ЗЕД також можна узагальнити відповідно до профілю здійснення такої діяльності, за характером проведення зовнішньоторговельних операцій, належності капіталу, розподілу доходу у спільних підприємствах [4, 14].

Разом з цим невід'ємною частиною здійснення ЗЕД підприємства є різні економічні важелі – інструменти та методи управління, які допомагають змінювати стан об'єкта, здійснювати регулювання для досягнення певних економічних результатів.

Систематизація підходів до визначення сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства»

Джерело	Сутність поняття	Переваги	Недоліки
<i>Господарський кодекс України</i>	господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та (або) робочою силою.	Досить ґрунтовно визначається перелік відповідних різновидів діяльності з погляду юридичних основ їх проведення. Визначається загальне місце ЗЕД з погляду функціонування певного суб'єкта господарювання.	Поза межами уваги залишається частка фінансових операцій, навчання та підготовка спеціалістів на базі сучасних комп'ютерних технологій тощо. Зміст поняття розкривається через поняття «господарська діяльність», що дещо нівелює сутнісне розуміння напрямків ведення самої ЗЕД.
<i>Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»</i>	Діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.	Досить ґрунтовно визначається перелік відповідних різновидів діяльності з погляду юридичних основ їх проведення. Визначається загальне місце ЗЕД з погляду функціонування певного суб'єкта господарювання.	Не висвітлює конкретні напрями діяльності.
<i>І. В. Багірова</i>	діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), яка базується на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами.	Зазначає, що така діяльність притаманна частіше підприємствам, а не всім суб'єктам господарювання, яким, зокрема, є й держава. Робиться спроба відокремити найбільш суттєві різновиди такої діяльності.	Не враховує той факт, що кожне підприємство з погляду своєї загальної діяльності, визначеної мети господарювання може обрати будь-який різновид ведення ЗЕД.
<i>Економічний словник</i>	одна зі сфер економічної діяльності підприємства, яка тісно взаємозв'язана із зовнішньою торгівлею, експортом, імпортом, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням з іншими країнами спільних проектів.	Містяться конкретні напрями здійснення означеної діяльності.	Розкриття поняття ЗЕД є неповним, оскільки загалом для здійснення зовнішньоекономічної діяльності також необхідно отримати ліцензії, виконувати валютні операції, проходити митні процедури, сплачувати податки тощо.

<i>В. Ю. Горчакова</i>	система, що складається з чотирьох підсистем («Введення продукції на міжнародний ринок», «Збільшення збуту нової продукції», «Збереження конкурентної переваги», «Зниження обсягу продажів»), які виділено згідно з етапами життєвого циклу виробів.	Розкриття сутності ЗЕД з погляду корпоративного управління великої компанії. Узагальнення ЗЕД відповідно до процесу виробництва, що може розкривати окремі напрямки ведення відповідної діяльності.	Не враховує те, що зовнішньоекономічна діяльність не обмежується лише зовнішньоекономічними відносинами.
<i>В. М. Бурмістров, К. В. Холодов</i>	область діяльності, яка полягає у виробництві товарів та послуг, що призначені для реалізації у сфері міжнародного обміну завдяки проведенню експортних та імпорتنних операцій, а також у різних формах міжнародного обміну капіталом, трудовими ресурсами та об'єктами інтелектуальної власності.	Конкретизовані різновиди діяльності ЗЕД та можливі форми її прояву.	Не охоплюються внутрішньодержавні відносини.
<i>Г. М. Дроздова</i>	сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях.	Більш повне визначення поняття ЗЕД підприємства.	Надмірне узагальнення різновидів ведення ЗЕД та відсутність мети здійснення такої діяльності.
<i>В. В. Покровська</i>	сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та оперативно-комерційних функцій експортно-орієнтованих підприємств з урахуванням обраної економічної стратегії, форм та методів роботи на ринку іноземного партнера.	Виокремлює важливість врахування специфіки діяльності іноземного партнера.	Виділення експортно-орієнтованих підприємств, що унеможлиблює віднесення такого подання до інших підприємств.

Продовж. табл. 1

<p><i>А. В. Ковалевська</i></p>	<p>особлива галузь теоретичних та практичних знань, пов'язаних з організацією та технікою проведення міжнародних комерційних операцій у процесі міжнародного обміну матеріальними цінностями та послугами, яка виникає лише за умов включення іннаціонального контрагента до багатоетапного циклу процесу виробництва.</p>	<p>Узагальнення ЗЕД відповідно до процесу виробництва, що може розкривати окремі напрямки ведення відповідної діяльності.</p>	<p>Визначення лише умов включення іннаціонального контрагента до багатоетапного циклу процесу виробництва, оскільки в даному випадку поза межами такого визначення залишається</p>
-------------------------------------	--	---	--

У цілому такі важелі управління ЗЕД також класифікують за різними напрямками.

Так, із розподілом методів зовнішньоекономічного регулювання на економічні та адміністративні, різниця між якими полягає в засобі впливу на відповідну діяльність через ринкові відносини чи адміністративні заходи, існує також інша класифікація – тарифні й нетарифні методи [1, 4, 12, 14]. У свою чергу, наприклад, нетарифні методи також можна розподілити за окремими напрямками впливу: грошово-кредитні, фінансові, валютні, податкові, інфраструктурні, інформаційні, маркетингові тощо.

Водночас поділ відповідного інструментарію щодо впливу на здійснення ЗЕД підприємства можна подати з урахування множини діючих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Втім загалом доцільно визначити наявність певної множини різновидів ЗЕД та інструментарію впливу на кожний з таких різновидів, де також доцільно виділити окремо групу загального та специфічного інструментарію (окремих методів та інструментів впливу). Тож цілком правомірним постає питання щодо можливості визначення ЗЕД окремого підприємства на підставі певної процедури уніфікації такої множини її різновидів та відповідного інструментарію її здійснення. Втім, перш ніж надати авторське визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» слід також визначити місце такого поняття серед інших стосовно категорійного апарату, який розглядається. Насамперед це стосується поняття «зовнішньоекономічні зв'язки», яке найбільш ототожнюється з поняттям «зовнішньоекономічна діяльність підприємства». Проте варто зазначити, що це різні поняття, які є підпорядкованими між собою. Тобто зовнішньоекономічні зв'язки здійснюються на державному рівні, а зовнішньоекономічна діяльність – на рівні окремих підприємств, але у межах певних зовнішньоекономічних зв'язків.

Висновки. Поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» варто подати у такий спосіб: зовнішньоекономічна діяльність підприємства – це частина його загальної діяльності, яка визначається як сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства відповідно до зовнішньоекономічних зв'язків держави, пов'язаних з виходом підприємства на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях, напрямки, форми та методи якої узагальнюються відповідно до процесу виробництва згідно із цілями та задачами підприємства щодо його функціонування та розвитку.

Новизна поданого уточнення полягає: по-перше, у чіткому підпорядкуванні зовнішньоекономічної діяльності щодо загальної господарської діяльності підприємства та зовнішньоекономічних зв'язків держави; по-друге, в узагальненні можливих різновидів такої діяльності та множини інструментарію щодо її проведення відповідно до процесу виробництва; по-третє, у підкресленні мети здійснення такої діяльності

згідно із цілями та задачами підприємства щодо його функціонування та розвитку.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
4. Бурмистров В.Н., Холопов К.В. Внешняя торговля Российской Федерации. – М.: Юристъ, 2001. – 384 с.
5. Валентієва О.В. Особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудівної галузі // Регіональні перспективи. – 2002. – № 1. – С.25–27.
6. Ващук В. Методологія формування конкурентоспроможності зовнішньоекономічної діяльності на зовнішньому та внутрішньому ринках // Проблеми науки. – 2004. – № 5. – С. 25–30.
7. Горчаков В.Ю. Формування організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю великої компанії: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. – Донецьк: Інститут економіки промисловості НАНУ, 2005. – 22 с.
8. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Навч. посібник для студ. Вузів. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 247 с.
9. Дубинець Ю. Теоретичні аспекти ризику зовнішньоекономічної діяльності підприємства // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 2. – С.245–251.
10. Дурицька Г.В. Проблеми комплексної оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємств // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 209–217.
11. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник // І.В. Багрова, Н.І. Редіна, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман / За ред. д-ра екон. наук, проф. І.В. Багрової. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 580 с.
12. Каляка С. Методичні аспекти визначення рівня стійкості підприємства – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності // Економіка розвитку. – 2007. – №32. – С. 76–81.
13. Ковалевська А.В. Конкурентна стратегія зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України в умовах перехідної економіки інверсного типу: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. – Харків: ХНТУРЕ, 2002. – 19 с.
14. Манцуров І. Статистичні індикатори збалансованості зовнішньоекономічної діяльності // Вісник Академії митної служби України. – 2005. – № 3. – С. 12–19.

Погребняк А.Ю.

к.э.н., ст.преподаватель КПИ им. Игоря Сикорского

Хоменко Т.Ю.

студентка ФММ КПИ им. Игоря Сикорского

ЭВОЛЮЦИЯ НАУЧНЫХ ВЗГЛЯДОВ НА СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ»

Статья содержит сведения об эволюции научных взглядов по раскрытию сущности понятия «внешнеэкономическая деятельность предприятий». Раскрыто значение рассмотрения указанного понятия

и проведен обстоятельный анализ по определению понятия «внешнеэкономическая деятельность предприятия».

В выводах приведены авторское определение указанного понятия, заключается в понимании внешнеэкономической деятельности совокупности производственно-хозяйственных, организационно-экономических и оперативно-коммерческих функций предприятия в соответствии с внешнеэкономических связей государства, связанных с выходом предприятия на внешний рынок и его непосредственном участии в внешнеэкономических операциях, направления, формы и методы которой обобщаются в соответствии с процессом производства по целям и задачами предприятия для его функционирования и развития.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность предприятия, Закон Украины «О внешнеэкономической деятельности», Хозяйственный кодекс Украины.

Pohrebniak A. Yu.

PhD of Economic sciences Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Khomenko T. Yu.

student of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

EVOLUTION SCHOLARLY VIEW OF THE ESSENCE OF THE CONCEPT «FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY»

This article contains information about the evolution of scientific views regarding disclosure of the term «foreign trade enterprises.» Reveals the importance of consideration of this concept and conducted a thorough analysis of the definition of «foreign trade enterprise.»

The conclusions are the author's definition of definite concept which is to understand the totality of foreign trade activities of industrial and economic, organizational, economic and operational and commercial functions of the company under foreign economic relations of the state associated with the release on the foreign market and its direct participation in foreign operations, directions, forms and methods which are summarized under the manufacturing process according to the goals and objectives of the enterprise for its functioning and development.

Keywords: foreign trade enterprises, the Law of Ukraine «On external economic activity» Economic Code of Ukraine.

Погребняк Анна Юрїївна
anna.u.pogrebnyak@gmail.com
Хоменко Тетяна Юрїївна
htu0403@ukr.net